

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/99222>

Please be advised that this information was generated on 2021-09-28 and may be subject to change.

De gevolgen van de economische crisis voor ‘gemiddeld Nederland’

Sinds lange tijd stijgt het armoedepercentage weer. Dat blijkt uit het Armoedesignalement 2010 van het Sociaal en Cultureel Planbureau en het Centraal Bureau voor de Statistiek. De nieuw ontwikkelde budgetgerelateerde armoedegrens liet tussen 2007 en 2008 een lichte stijging zien van het armoedepercentage. Tussen 2008 en 2009 was de stijging inmiddels sterk te noemen. Volgens de variant van deze indicator die de kosten verdisconteert van primaire levensbehoeften en van een minimale mate van sociale participatie (de niet-veel-maar-toereikend variant), nam tussen 2007 en 2009 de armoede toe van 5,4 naar 6,2 procent. Risicogroepen zijn eenoudergezinnen met enkel minderjarige kinderen, alleenstaanden tot 65 jaar, niet-westerse huishoudens en huishoudens met bijstand.

De aandacht voor oorzaken en gevolgen van armoede is altijd groot. Nu er als gevolg van de kredietcrisis een economische recessie is ontstaan, is deze aandacht alleen maar toegenomen. In tijden van economische tegenspoed is de vraag naar arbeid minder, waardoor schoolverlaters moeilijker een baan vinden, mensen sneller werkloos worden en dat ook langer blijven. Hierdoor passeren vele huishoudens de grens van (net) voldoende naar onvoldoende bemiddeld. Veel onderzoek richt zich vervolgens op de gevolgen hiervan. Zo besteedde het Sociaal en Cultureel Planbureau in de rapporten *Een baanloos bestaan* en *Sociale uitsluiting bij kinderen*, beide gepubliceerd in 2010, aandacht aan de negatieve sociale gevolgen van armoede, voor zowel volwassenen als voor kinderen. Deze aandacht voor de minst bedeelde huishoudens is terecht. Overheidsbeleid in een verzorgingsstaat als Nederland is er immers op gericht armoede en de direct zichtbare negatieve gevolgen tegen te gaan. Veel onderzoekers – ikzelf inclusief – richten zich dan ook op deze onderkant.

Veel minder aandacht is er voor de middengroepen. De gevolgen van economische crises zijn veel minder zichtbaar voor mensen die boven de streep zitten en daar hun hele leven ook wel zullen bivakkeren. ‘Gemiddeld Nederland’ heeft een buffer en is daarom doorgaans zelf goed in staat tegenspoed te bevechten. De vraag is echter of dit gebrek

aan aandacht terecht is en of daarom de volgende onderzoeksvraag niet veel prominenter op de onderzoeksagenda zou moeten staan: wat zijn voor middengroepen in Nederland de gevolgen van macro-economische tegenspoed en in hoeverre zijn deze gevolgen blijvend?

Er zijn verschillende manieren waarop een economische crisis van invloed kan zijn op de financiële situatie van de middengroepen zonder dat dit direct tot armoede leidt, maar wat wel allerlei negatieve sociale en emotionele gevolgen kan hebben. Zo kan ook onder deze groepen werkloosheid toeslaan. Het verliezen van een baan moet mentaal worden verwerkt. Bovendien zorgt de ontstane financiële krapte voor stress, voor minder ruimte om aan allerlei (sociale) activiteiten deel te nemen en voor onzekerheid over wat de gevolgen zullen zijn als de situatie nog lang zal voortduren. Ook voor gezinnen waarvan het inkomen uit zelfstandig ondernemerschap komt en het aantal orders sterk afneemt, kunnen dergelijke gevolgen optreden.

De huidige kredietcrisis heeft mogelijk als specifiek gevolg dat gezinnen met dubbele woonlasten komen te zitten. Het is niet ondenkbaar dat vele huishoudens die nog niet zo lang geleden hebben geïnvesteerd in een nieuw huis, nu hun oude huis niet kunnen verkopen. De stress die dit oplevert zal zijn weerslag hebben op het huishouden, zoals dat ook het geval zal zijn voor de afnemende mogelijkheden om op de oude voet door te blijven leven. Een andere invloed van de stagnerende huizenmarkt is de moeilijkheid om partnerrelaties te verbreken. Mogelijk is het voor veel stellen die het liefst uit elkaar zouden gaan geen optie om het huis te verkopen. De kans is immers groot dat dit grote schulden veroorzaakt. Wanneer de woonlasten niet op te brengen zijn door een van de partners en er ook geen mogelijkheden zijn om tijdelijk ergens anders te gaan wonen, dan blijft een potentieel conflictueuze gezinssituatie in stand.

Kortom, de psychologische stress waarmee volwassenen in middengroepen te maken krijgen als gevolg van macro-economische tegenspoed, kan verstrekkende gevolgen hebben voor het functioneren in hun verdere levensloop. De kinderen die opgroeien in deze huishoudens, krijgen in een cruciale, vormende fase in hun leven te maken met emotioneel zware situaties. Die moeten zij op één of andere manier verwerken. Het is de vraag in hoeverre dit schadelijk is voor hen. Enerzijds zou het ze bijvoorbeeld moeite kunnen kosten om op school goed te blijven presteren. Anderzijds kan het ook positief vormend werken wanneer een gezin zich als collectief door zo'n moeilijke tijd weet heen te slaan.

Inmiddels zijn er enkele grootschalige longitudinale panelonderzoeken waarmee de oorzaken en gevolgen van allerlei levensloopgebeurtenissen kunnen worden onderzocht. Deze databronnen kunnen ten dele worden ingezet om een antwoord te vinden op de hierboven

opgeworpen vragen. De mogelijkheden zijn echter beperkt. Om de blijvende sociaal-emotionele gevolgen te onderzoeken, moet je mensen over een lange tijdspanne volgen en de beschikking hebben over een trouwe onderzoeksgroep. Ook zijn panels doorgaans gericht op volwassenen, waardoor de gevolgen voor de kinderen nauwelijks zijn te bestuderen. Bovendien blijft het een kwantitatieve invulling van het levenspad van mensen, en daarbij – in zekere mate – beperkt tot de theoretische invulling die wordt gegeven aan het bestaan van verbanden. Daarom kan kwalitatief onderzoek hier van toegevoegde waarde zijn. Als we huishoudens uit de middengroepen voor een langere tijd zouden volgen en we zouden ze regelmatig mogen vragen wat er allemaal is gebeurd, dan zou een veel preciezer beeld ontstaan van de wijze waarop economische crises van invloed zijn op het leven van mensen uit deze groepen. De kennis die dit type onderzoek oplevert en de mogelijkheden die het biedt voor vervlechting met kwantitatief onderzoek, zal ons begrip van de gevolgen van economische crises en hun reikwijdte zonder twijfel vergroten.

Maurice Gesthuizen